

NÉCROLOGIE — NECROLOGIE — NECROLOGY

JOSEPH R. NUTTIN (1909-1988)

Op 23 december 1988 overleed te Leuven Kanunnik Joseph R. Nuttin, professor-emeritus aan de Faculteit der Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de K.U.Leuven. Professor Nuttin werd geboren te Zwevegem op 7 november 1909. In 1934 behaalde hij te Leuven het diploma van Licentiaat in de Thomistische Wijsbegeerte en het diploma van Kandidaat in de Wijsbegeerte en Letteren. Vanaf 1932 was hij in het kader van zijn licentiaatsstudie actief betrokken in het experimenteel psychologisch onderzoek van Professor Michotte. Van 1934 tot 1938 studeerde Nuttin theologie aan het Groot Seminarie van Brugge. Hij werd er in 1938 priester gewijd. Sedert 1950 was hij tevens Ere-Kanunnik van het Brugse Kapittel. In 1941 behaalde Nuttin het Doctoraat in de Wijsbegeerte aan het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte en het Doctoraat in de Wijsbegeerte en Letteren aan de gelijknamige faculteit met een proefschrift over „De wet van het effect en de rol van de taak in het leerproces”. Promotor was Prof. A. Michotte.

Datzelfde jaar werd Nuttin door rector mgr. Van Waeyenbergh tot lector benoemd met als opdracht o.a. de geleidelijke vernederlandsing van de cursussen in de psychologie aan de toenmalige School voor Opvoedkunde en aan het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte. In 1941 werd hij docent benoemd en in 1946 gewoon hoogleraar. In 1980 werd hij toegelaten tot het emeritaat.

Van 1941 tot 1964 was Professor Nuttin academisch secretaris van achtereenvolgens de unitaire School voor Opvoedkunde en het eveneens unitaire Instituut voor Psychologie en Opvoedkunde. In 1964 werd hij voorzitter van de Nederlandstalige Afdeling van het ontdeubbelde Instituut en in 1968 de eerste decaan van de onder zijn impuls opgerichte Faculteit der Psychologie en Pedagogische Wetenschappen. Professor Nuttin was tevens gedurende vele jaren de bouwheer van het Psychologisch Instituut in de Tiensestraat. De eerste steen van dit gebouw werd gelegd in 1952 en de laatste inhuldigingsplaat onthuld in 1974.

Samen met enkele collega's richtte Professor Nuttin de Dienst voor Studie-advies op die in 1953 haar activiteiten startte. Nuttin was directeur van deze dienst tot in 1967. Dit initiatief groeide in grote mate uit zijn wetenschappelijk onderzoek over de verstandelijke geschikt-

heidsvoorwaarden voor leerlingen in het secundair en het universitair onderwijs. Voor dit werk kreeg Nuttin in 1951 de „Prix Dubois-Debanque” van de „Académie Royale des Sciences de Belgique”. Voor het geheel van zijn oeuvre werd door een internationale jury aan Professor Nuttin de „Wetenschappelijke Prijs Ernest-John Solvay” toegekend voor de periode 1971-1975 en werd hem het eredoctoraat verleend door de Universiteit van Coïmbra in Portugal.

Professor Nuttin was niet alleen te Leuven, maar ook op nationaal en vooral op internationaal vlak zeer actief in de uitbouw en de organisatie van het wetenschappelijk onderzoek en onderwijs in de psychologie. Hij was o.a. medestichter en voorzitter van de Belgische Vereniging voor Psychologie, de „Association de Psychologie Scientifique de Langue Française”, het Interuniversitair Centrum voor Testonderzoek, de Interuniversitaire Contactgroep Experimentele Psychologie van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek, lid van de Hoge Raad voor Studie- en Beroepsoriëntering en van de Nationale Raad voor Wetenschapsbeleid. In 1954 was hij medestichter van het tijdschrift „Psychologica Belgica”. Professor Nuttin was lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België (Klasse der Letteren). In 1952 volgde hij Professor Michotte op als lid van de Wetenschappelijke Commissie voor Wijsbegeerte, Zielkunde en Opvoedkunde van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek. In 1958 werd hij Voorzitter van de toen door het Nationaal Fonds opgerichte afzonderlijke Commissie voor Psychologische en Pedagogische Wetenschappen en bleef dit tot 1974.

Vanaf 1948 speelde Nuttin een actieve rol in de organisatie van de Internationale Congressen voor Psychologie die door de „International Union of Psychological Science” (IUPsyS) georganiseerd worden. In 1951 werd hij lid van de Assembly van deze Unie, in 1957 lid van het Uitvoerend Comité (tot in 1980), in 1969 Vice-president en in 1972 werd hij tijdens het congres van Tokio verkozen tot President voor een periode van vier jaar. Sinds 1956 was hij als afgevaardigde van de IUPsyS lid van diverse UNESCO-comités in verband met de sociale wetenschappen. In 1984 stelde hij, samen met Prof. Paul Bertelson, de kandidatuur van Brussel voor om in 1992 het vijfentwintigste Internationaal Congres voor Psychologie te organiseren: de aanwezigen op de Assembly van IUPsyS zijn erg onder de indruk geweest van zijn meesterlijke presentatie die zeker geholpen heeft om bij de stemming Brussel boven drie andere steden te verkiezen.

Professor Nuttin was zeer sterk begaan met het publiceren en doen

publiceren door zijn medewerkers van wetenschappelijke bevindingen. Echt in zijn element was Nuttin als hij eraan toe was zijn ideeën en resultaten van empirische studies op papier te zetten. Want voor hem was wetenschap pas wetenschap als een manuscript klaar was voor de uitgever. Aan dit publiceren besteedde hij veel tijd en zorg. Tientallen versies verdwenen in de papiermand voor hij tevreden was. Echt klaar was een boek nooit; amper verschenen begon hij al te corrigeren, iedere opmerking werd grondig van alle kanten bekeken en leidde dan, voorzover juist bevonden, tot een herziening van een tekst. Maar een boek was niet alleen tekst: de kaft, papiersoort, lettertype, voor alles had hij oog. Hij werd dan ook voorzitter van *Studia Psychologica* (Leuvense monografieën over de psychologie, in 1912 door Michotte gesticht) en later van de Leuvense Universitaire Pers die haar redactie-beleid zeker aan Nuttin te danken heeft. Het is misschien niet toevallig dat zijn vader een drukker-uitgever was met heel wat originele ideeën, zo o.a. een dagkalender „De Druivelaar” die hij helemaal alleen opstelde en die in heel Nederlandsprekend België en bij de vele Vlaamse emigranten in Amerika zeer gegeerd was en grote aftrek vond.

Professor Nuttin was promotor van een 180-tal licentiaatthesissen en van een 50-tal doctoraatsverhandelingen waaronder een niet gering aantal door buitenlandse doctorandi die zich gedurende een aantal jaren kwamen vervolmaken in Nuttins Laboratorium voor Experimentele Psychologie of in zijn Onderzoekscentrum voor Motivatie en Tijdspectief. Professor Nuttin gaf lezingen en seminars aan universiteiten in de vijf werelddelen. Aan alle belangrijke Amerikaanse en Engelse Departementen voor Psychologie was hij meerdere malen gast-spreker. Hij verbleef als gasthoogleraar voor langere periodes aan de universiteiten van Kansas en Havana en aan de Academie te Moskou. Tijdens het academiejaar 1972-1973 verbleef Nuttin aan het befaamde Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences te Stanford (Californië). Door deze internationale contacten leerde Nuttin zeer veel vooraanstaande psychologen kennen en ontstond met velen van hen een blijvende vriendschappelijke relatie.

Nuttin was een overtuigde Vlaming. Nederlands was zijn moedertaal, en hij was kregelig als Nederlandse firma's brieven en rekeningen in het Frans aan zijn adres stuurden. Toch schreef hij het gemakkelijkst in het Frans: zoals zijn leeftijdgenoten had ook hij zijn studies voor het overgrote deel in het Frans moeten doen. Ofschoon Nuttin de vernederlandsing van de Leuvense psychologie waarmaakte, heeft zijn psychologie vooral invloed gehad in de Latijnse landen. Zijn voornaamste

publikaties waren dan ook steeds in het Frans opgesteld. Hij was veel bekender in de Latijnse landen dan in de Angelsaksische. Toch bonden hechte banden hem aan Nederland. Hij had er vele vrienden (Rutten, Duijker, Bladergroen, etc.) en heel wat Nederlanders zijn speciaal naar Leuven gekomen om psychologie te studeren, terwijl sommige van zijn vroegere studenten nu in Nederland doceren. Ook had hij bijzonder goede contacten met een aantal collega's uit communistische landen. Leontiev en Luria kwamen dikwijls op bezoek in Leuven.

Zijn eerste wetenschappelijke liefde was de leerpsychologie (mede onder impuls van Michotte), daarna kwam er dan de psychoanalyse bij (wat hij later „zijn jeugdzonde” noemde). Hij leidde proefschriften over bepaalde therapieën die aansluiten bij de Rogeriaanse en humanistische psychologie en hij ontwikkelde een eigen motivatietheorie. Verder onderzocht hij, in het kader van een breder onderzoek naar stereotiepen, de attitudes van Vlamingen, Walen en Brusselaars, en was de laatste twee decennia vooral bezig met motivatie en tijdsperspectief.

Nuttin publiceerde een indrukwekkend aantal artikels in nationale en internationale wetenschappelijke tijdschriften, hoofdstukken in gespecialiseerde boeken en handleidingen bij psychologische tests. Hij is de auteur van een vijftiental boeken in het Nederlands, Frans of Engels. Meerdere hiervan werden vertaald naar het Nederlands, Frans, Engels, Duits, Spaans, Portugees, Italiaans, Japans en zelfs het Russisch. Wie zijn lijst van publikaties overschouwt (zie: De Keyser, 1980, en d'Ydewalle, 1989), is verwonderd over de diversiteit en omvang van zijn oeuvre, die men terecht moet bewonderen. Wat in de ogen van buitenstaanders misschien heterogeen leek, hield voor Nuttin duidelijk verband met elkaar. Hij zag dit alles in het licht van zijn theorie over het menselijk gedrag, de individu-omgeving theorie waarin hij de behoeften van het individu ziet in functie van zijn gedrag. Hij voelde zich niet gebonden aan de experimentele methode als enige methode in de psychologie, en raakte graag, met zijn lectuur en eigen onderzoek, verschillende deelgebieden van de psychologie. Steeds was hij erop uit nieuwe onderzoekstendensen naar hun waarde te evalueren, het positieve eruit te halen, en die in een eigen onderzoeksproblematiek te benutten. In die zin was hij, in functie van de ontwikkelingen van zijn eigen interesses, steeds grensverleggend.

In 1949 verscheen zijn eerste boek in het Nederlands, *Psychoanalyse en Spiritualistische Opvatting van de Mens*, in zeven talen vertaald en drie keer grondig herzien. In *Tâche, Réussite et Echec: Théorie de la Conduite Humaine* (1953) illustreert hij met een indrukwekkende reeks

van 98 experimenten (waaraan meer dan tweeduizend proefpersonen deelnamen!) zijn eigen (cognitieve) leertheorie en richt hij zich tegen de associatieve leertheorieën die tot in die dagen in Amerika hoogtij vierden. Jammer genoeg was hij zijn tijd té ver vooruit, was het Frans niet meer de internationale wetenschappelijke taal en ontbrak hem de tijd en de uitgever voor een Engelse versie (er waren wel een paar kleine Engelstalige offsprings van het boek; zie Nuttin, 1947a, 1949). Toen het boek zestien jaar later dan toch in het Engels verscheen (Nuttin & Greenwald, 1968), was de Amerikaanse psychologie zo cognitief dat de argumentatie van Nuttin niet meer nodig was; ook beantwoordde de gebruikte methodologie niet meer aan de moderne eisen van wetenschapsbeoefening. De gegevens werden gecontesteerd (Marx, 1967; Postman, 1966), de inzichten echter niet: zo zal de mathematische psycholoog William K. Estes (die zelf ontwikkelde vanuit associatieve denkkaders naar de cognitieve psychologie) herhaaldelijk nog beroep doen op Nuttins inzichten over het leerproces (zie bijvoorbeeld Estes, 1988).

Een onderwijstaak werd dikwijls een uitgangspunt voor eigen bezinning die dan aanleiding gaf tot een theorieontwikkeling. Voorbeeld hiervan is zijn publikatie *La Structure de la Personnalité* (1965). Toen hij o.a. een onderwijsopdracht kreeg over individuele psychologie, zette hij zich zo in dat het domein van de individuele, differentiële en/of persoonlijkheidspsychologie zelfs een tijdlang zijn hoofddomein zou worden. Naast hoofdstukken over Kretschmer, Jung, Sheldon, etc., eindigt het boek met een hoofdstuk „La Structure Moi-Monde: Esquisse d'une Théorie Relationnelle de la Personnalité”, wat een uiterst originele theoretische bijdrage van Nuttin wordt. Hierin verwoordt hij, niet voor het eerst maar ditmaal op een zeer gearticuleerde wijze, zijn motivatieopvattingen in een ruimere context van een eigen gedragspsychologie. Behoeftes worden gedefinieerd in termen van noodzakelijke en essentiële relaties van ons organisme met de omgevende wereld, en dit op drie niveaus van relaties: biologische, sociale en existentiële. Verder wordt gedrag steeds opgevat als doelgericht, waarin alle deelprocessen geïntegreerd worden. Die integratie geeft aan het gedrag een „centraal” karakter: Het gedrag gaat uit van een persoon die de integratie bewerkstelligt.

Vanaf de jaren zestig zal hij zich meer bezig houden met de beleefde tijdsdimensie in onze gedragingen. Aangezien het gedrag doelgericht is, is er steeds een toekomstgerichtheid in onze beleefde gedragsituatie. Met een twintigtal medewerkers zal hij de structuur van dit toekomst-

perspectief bestuderen: waar situeren zich in de tijd de doelobjecten van onze motivationele gerichtheden? De belangrijkste publikaties hierover verschijnen pas bij zijn emeritaat en kort daarop (Nuttin, 1980a, 1980b).

Door zijn overlijden verliest „zijn instituut” een belangrijk deel van zijn internationale uitstraling. Nuttin had de allures van de andere grondleggers van de wetenschappelijke psychologie zoals Wundt, Fechner, enz. Hij publiceerde enorm veel, hield zich bezig met het ontwikkelen van een jonge wetenschap, was een architect en bouwheer die de expansie van het Instituut mogelijk maakte (hij had graag een meter op zak om meteen te kunnen berekenen hoe de nieuwe gebouwen geplaatst konden worden), verdedigde de rol en plaats van de psychologie in onze nationale instellingen, enz. In de homilie van zijn begrafenis (door Professor Van Avermaet uitgesproken) werd hij als een „Monument” beschreven. Vooral verliezen wij in hem de animator van zoveel initiatieven voor onze wetenschapsbeoefening.

Willy Lens & Géry van Outryve d'Ydewalle

REFERENTIES

- De Keyser, C. C. (1980). Prof. Dr. J. R. Nuttin: Een bio-bibliografische schets. *Nederlands Tijdschrift voor Psychologie*, 35, 441-450.
- d'Ydewalle, G. (1989). In memoriam Joseph R. Nuttin 1909-1988. *Nederlands Tijdschrift voor Psychologie*, 44, 99-102.
- Estes, W. K. (1988). Human learning and memory. In R. C. Atkinson, R. J. Herrnstein, G. Lindzey, & R. D. Luce (Eds.), *Stevens' handbook of experimental psychology* (Vol. 2 pp. 351-415). New York: Wiley.
- Marx, M. H. (1967). Analysis of the spread of effect: A comparison of Thorndike and Nuttin. *Psychological Bulletin*, 67, 413-415.
- Nuttin, J. R. (1947). Respective effectiveness of success and task-tension in learning. *British Journal of Psychology*, 38, 49-55.
- Nuttin, J. R. (1949a). „Spread” in recalling failure and success. *Journal of Experimental Psychology*, 39, 690-699.
- Nuttin, J. R. (1949b). *Psychoanalyse en spiritualistische opvatting van de mens*. Antwerpen-Utrecht: De Standaard-Het Spectrum.
- Nuttin, J. R. (1953). *Tâche, réussite et échec: Théorie de la conduite humaine*. Louvain: Publications Universitaires.
- Nuttin, J. R. (1965). *La structure de la personnalité*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Nuttin, J. R., & Greenwald, A. (1968). *Reward and punishment in human learning: Elements of a behavior theory*. New York: Academic Press.

- Nuttin, J. R. (1980a). *Théorie de la motivation humaine: Du besoin au projet d'action*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Nuttin, J. R. (1980b). *Motivation et perspectives d'avenir*. Leuven/Louvain: Presses Universitaires de Louvain.
- Postman, L. (1966). Reply to Greenwald. *Psychological Bulletin*, 65, 383-388.